

Ciència i cultura en l'Agenda 21 de la cultura: construint ciutats sostenibles

Publicat per [Jordi Baltà Portolés](#) [1] el 14/09/2017 - 11:55 | Última modificació: 14/09/2017 - 12:08

1. El desenvolupament sostenible com a espai de trobada

L'Agenda 21 de la cultura és un document internacional aprovat a Barcelona l'any 2004, a partir del treball conjunt de governs locals, activistes i altres agents per promoure polítiques culturals locals compromeses amb el desenvolupament sostenible.^[i] Entre d'altres principis, destaca les analogies existents entre les qüestions culturals i ecològiques, entenent que la cultura i el medi ambient són béns comuns de la humanitat, que requereixen una atenció especial en el context de la globalització.

L'atenció al desenvolupament sostenible és, molt probablement, la confluència més evident entre cultura i ciència des de la perspectiva de l'Agenda 21 de la cultura i de Ciutats i Governos Locals Units (CGLU), l'organització que des de 2004 promou aquest document. L'Agenda 21 de la cultura proposa una visió àmplia, multidimensional, del desenvolupament sostenible, que implica entendre la cultura com un aspecte tan important com els factors mediambientals, socials i econòmics del desenvolupament.^[ii] Inevitablement, aquesta visió s'ha de recolzar en aportacions de nombrosos àmbits, entre els quals hi ha els coneixements científics així com les expressions i la diversitat culturals. La noció de "desenvolupament sostenible" ha evolucionat en les últimes dècades i ha esdevingut més complexa i multidimensional, com fa evident l'Agenda 2030 de Desenvolupament Sostenible (ONU), que aborda àmbits com la pobresa, el gènere, l'educació o la salut i reconeix el paper de la recerca i el coneixement científics, però que només fa referències tímides als aspectes culturals.^[iii]

Amb tot, en sentit ampli, el desenvolupament sostenible, entès com "aquell desenvolupament que satisfà les necessitats del present sense comprometre les possibilitats que les generacions futures atenguin les seves pròpies necessitats",^[iv] pot oferir un espai per a la interacció entre cultura i ciència, en dues direccions.

- a. D'una banda, la recerca de models que assegurin un millor equilibri entre l'ésser humà i la natura, un procés en el qual predominen les aproximacions des de la ciència, hauria de ser permeable a les aportacions des de la cultura. Des d'una perspectiva àmplia, la cultura pot contribuir a la visió del desenvolupament sostenible tot proposant reflexions des dels valors i les creences: en el fons, com indica Jon Hawkes, els debats sobre com assolir la sostenibilitat són "debats (...) sobre valors; (...) [són] un debat cultural"^[v] o, com ha escrit Mike van Graan, "per tal que el desenvolupament sigui sostenible, cal que els seus beneficiaris hi creguin, en els resultats que busca i en les estratègies per arribar-hi."^[vi]

Així mateix, en una perspectiva més restringida, hi ha elements concrets de la cultura que també poden nodrir els processos científics: per exemple, els anomenats "coneixements tradicionals", entesos com "els sabers,

experiències, aptituds i pràctiques que es desenvolupen, mantenen i transmeten de generació en generació en el si d'una comunitat i que sovint formen part de la seva identitat cultural o espiritual", [vii] representen aspectes de la cultura que poden enriquir el coneixement i les pràctiques científiques. Com afirma el document *Cultura 21: Accions*, aprovat per CGLU l'any 2015 per posar al dia i facilitar la implementació de l'Agenda 21 de la cultura, "[els] coneixements tradicionals han de ser reconeguts i utilitzats per conèixer millor els equilibris ecològics i culturals dels territoris. Aquests coneixements s'han de posar en diàleg amb el coneixement acadèmic (...)" [viii] Iniciatives com el Festival d'Intercanvi de Llavors impulsat per l'Ajuntament de Seferihisar (Turquia) per mantenir pràctiques agrícoles tradicionals i conservar formes de producció i consum sostenibles, [ix] o la crida del Fòrum Internacional de Pobles Indígenes sobre el Canvi Climàtic a reconèixer els coneixements tradicionals en les estratègies d'adaptació al canvi climàtic, [x] mostren la necessitat de refer ponts entre la cultura i una investigació científica que no es pot basar exclusivament en aspectes tècnics i tecnològics.

- a. De l'altra, una comprensió àmplia i dinàmica de la cultura com la que proposa l'Agenda 21 de la cultura beu necessàriament de les aportacions de la ciència. Quan el document *Cultura 21 Accions* indica que "[la] cultura consta de valors, creences, llengües, coneixements, arts i sabers amb els quals una persona, de manera individual o col·lectiva, expressa tant la seva humanitat com el sentit que confereix a la seva existència i al seu desenvolupament", [xi] cal entendre que, entre els coneixements que conformen aquesta cultura, n'hi ha nombrosos que provenen de la ciència i que, avui, la manera com moltes persones pensen en l'existència pròpia i en el desenvolupament individual i col·lectiu no s'entén sense l'aportació de la ciència. En aquest sentit, cal recordar que, com ha afirmat la Societat Catalana de Biologia recentment, "la ciència i la tècnica (...) ofereixen visions diferents de l'ésser humà i de l'entorn, que ens permeten plantejar els dilemes ètics que se'n segueixen i debatre'ls", [xii] fet que les apropa al paper que poden fer la creació artística i la reflexió cultural.

D'aquesta manera, es podria entendre que la plena implementació de l'Agenda 21 de la cultura requereix aportacions científiques, en forma d'espais de reflexió compartida entre tots els agents compromesos amb el desenvolupament sostenible i l'apropament dels llenguatges, els programes i les maneres de fer. El proper apartat il·lustra alguns dels àmbits concrets en els quals es pot fer visible la confluència entre ciència i cultura en les polítiques culturals locals.

1. Vincles amb la ciència en les polítiques culturals locals

En diversos àmbits de les polítiques culturals compromeses amb la implementació de l'Agenda 21 de la cultura es poden observar connexions amb els àmbits científics, com s'explica tot seguit.

a. La divulgació de la cultura científica

Tant l'Agenda 21 de la cultura com *Cultura 21 Accions* promouen la divulgació de la cultura científica, tot fent èmfasi en el fet que els coneixements científics poden generar qüestions ètiques, socials, econòmiques i polítiques d'interès públic [xiii] i en la conveniència que els programes centrats en la cultura científica explorin les interaccions amb la cultura artística, la història local i la vida quotidiana. [xiv] Els museus de la ciència, els planetaris o els ecomuseus, així com les festes o festivals de la ciència, són algunes de les accions que poden adoptar els governs locals i altres agents compromesos amb el treball en aquest àmbit.

a. Innovació i experimentació envers la "tercera cultura"

Com ha observat Arthur I. Miller, la complexitat de la societat actual requereix una millor col·laboració entre professionals de les arts i les ciències, que comparteixen la capacitat per explorar el món més enllà de la percepció sensorial, tot fent emergir l'anomenada "tercera cultura", i demana també entorns d'aprenentatge adequats, que facilitin l'accés als coneixements d'ambdós àmbits. [xv] El compromís amb l'accés als mitjans d'expressió, tecnològics i de comunicació, l'atenció a aquests processos en el sistema educatiu i la constitució de xarxes de col·laboració a nivell local són presents a l'Agenda 21 de la cultura i a *Cultura 21 Accions*. De manera

creixent, hi ha equipaments i programes que fomenten l'experimentació creativa i que vinculen coneixements culturals i científics, sovint buscant impactes de caire social: en són un bon exemple els *fab labs* i altres espais del moviment *maker*,^[xvi] així com l'evolució de les biblioteques envers centres oberts de coneixement (com en el cas d'ARhus, a Roeselare^[xvii]) o els programes que afavoreixen l'accés obert a les dades per afavorir la generació col·lectiva i transversal del coneixement (com en el cas del projecte Open Commons, a Linz^[xviii]).

a. Cultura i medi ambient

La necessitat, ja esmentada, de promoure aproximacions integrades en la recerca del desenvolupament sostenible té en la intersecció de les estratègies de desenvolupament cultural i de conservació mediambiental una de les expressions més visibles. Cultura 21 Accions proposa mesures relatives, entre d'altres, a la utilització sostenible d'espais públics mitjançant les iniciatives vinculades a la nova jardineria, i d'altres activitats que es poden beneficiar de les aportacions conjuntes de la cultura i la ciència. En aquest sentit, l'adopció d'estratègies locals que vinculin cultura i medi ambient i fomentin la col·laboració entre els serveis municipals pertinents i entre aquests i altres agents locals és un primer pas per afavorir accions concretes en aquests àmbits; vegeu, per exemple, el cas de les polítiques culturals de la ciutat d'Angers.^[xix] En un àmbit més específic, les polítiques de lluita contra el canvi climàtic també poden proporcionar espais per a la col·laboració entre agents culturals i científics, en una línia que convindria explorar de manera creixent.^[xx]

a. Cultura i salut

Tot recordant que "els processos culturals i creatius tenen un fort impacte en el benestar personal, la salut i l'autoestima de les persones",^[xxi] el document Cultura 21 Accions proposa que les estratègies locals en àmbits com la salut incorporin de manera explícita els aspectes culturals i que hi hagi anàlisis periòdiques de la relació entre benestar personal, salut i pràctiques culturals. Sens dubte, millorar les polítiques i els programes en aquesta direcció requereix potenciar el diàleg entre institucions i professionals de la cultura i la salut, i es pot recolzar en estudis científics relatius al vincle entre les pràctiques culturals i el benestar.^[xxii] Ciutats com Malmö o Montevideo han comprès, a partir de l'anàlisi dels nivells de salut de la població, el paper que hi jugaven els factors culturals i han desenvolupat polítiques i programes que vinculen ambdós àmbits.^[xxiii]

1. Implicacions per a la governança

Des de la perspectiva de les polítiques culturals per a ciutats sostenibles que proposa l'Agenda 21 de la cultura, calen mecanismes de governança de la cultura que promoguin la participació ciutadana, reconeixin la multiplicitat d'actors que intervenen en àmbits com les interseccions de cultura i ciència, i afavoreixin el disseny, la implementació i l'avaluació d'estratègies i programes conjunts. També cal prestar una atenció prioritària al nivell local: d'una banda, per la capacitat d'exercir els drets culturals que és especialment pròpia de les ciutats i els barris (inclosos els drets relacionats amb l'educació cultural o l'accés als mitjans de creació i experimentació) i, de l'altra, per la manera com els diversos aspectes que configuren el desenvolupament sostenible (cultura i medi ambient, cultura i salut, etc.) s'interrelacionen a les ciutats i els pobles.

En aquest sentit, es poden destacar alguns aspectes o reptes significatius per a la governança dels processos que vinculin cultura i ciència:

- Com s'ha observat, les polítiques i els programes públics que relacionen cultura i ciència afecten generalment més d'un servei de l'administració, i haurien de requerir llenguatges compartits, objectius comuns i estratègies i programes que afavoreixin un treball conjunt continuat.
- De la mateixa manera, atesa l'existència de nombrosos agents significatius a la societat civil (universitats i centres de recerca, associacions culturals i mediambientals, col·lectius informals, fundacions de divulgació científica, etc.), cal establir plataformes de diàleg i col·laboració entre els diversos sectors.
- Per tal de garantir la participació ciutadana en, per exemple, els programes de divulgació de la cultura

científica, sembla imprescindible establir programes educatius adequats, a tots els nivells, que afavoreixin la familiarització i l'experimentació amb els continguts que en són propis.

Iniciatives com l'edició 2017 d'Interacció centrada en la relació entre ciència i cultura ofereixen un entorn adequat per explorar aquesta vinculació a fons i per entendre com s'hi pot contribuir des de les polítiques culturals i com s'hauria de transformar en conseqüència la governança de la cultura.

[i] IV Fòrum d'Autoritats Locals per a la Inclusió Social de Porto Alegre (2004), *Agenda 21 de la cultura: Un compromís de les ciutats i els governs locals per al desenvolupament cultural*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona / Ciutats i Governos Locals Units (CGLU). Disponible a http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/documents/multi/ag21c_ct.pdf [2] [Vist el 24/7/2017]

[ii] CGLU (2010), *La cultura es el cuarto pilar del desarrollo sostenible*, document d'orientació política aprovat a Ciutat de Mèxic el 17 de novembre de 2010. Barcelona: CGLU. Disponible a http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/documents/es/zz_cultura4pilards_esp.pdf [3] [Vist el 24/7/2017]

[iii] Assemblée General de les Nacions Unides (2015), *Transformar nuestro mundo: la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible*, A/70/L.1. Disponible a http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/L.1&Lang=S [4] [Vist el 24/7/2017]

[iv] Adaptació de la definició elaborada per la World Commission on Environment and Development (1987), *Our Common Future [Brundtland Report]*. Oxford: Oxford University Press.

[v] Jon Hawkes (2001), *The Fourth Pillar of Sustainability: Culture's essential role in public planning*. Melbourne: Common Ground Publishing / Cultural Development Network (UVic). Traducció pròpia. Disponible a <http://www.culturaldevelopment.net.au/community/Downloads/HawkesJon%282001%29TheFourthPillarOfSustainability.pdf> [5] [Vist el 24/7/2017]

[vi] Mike Van Graan (2015), "On Culture, the Environment and Sustainable Development", a Marie Le Sourd i Elena Di Federico (eds.), *Art for the Planet's Sake: Arts and Environment*. Brussel·les: IETM / COAL. Traducció pròpia. Disponible a https://www.ietm.org/en/system/files/publications/ietm-art-for-the-planets-sake_jan2016.pdf [6] [Vist el 24/7/2017]

[vii] Adaptació de la definició donada per l'Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual (OMPI) a <http://www.wipo.int/tk/es/tk/index.html> [7] [Vist el 24/7/2017]

[viii] CGLU (2015), *Cultura 21: Accions. Compromisos sobre el paper de la cultura a les ciutats sostenibles*. Barcelona: CGLU. Disponible a http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/documents/multi/c21_2015web_cat.pdf [8] [Vist el 24/7/2017]

[ix] Dilek Ozkan (2017), "Festival del canje de semillas", bona pràctica de l'Agenda 21 de la cultura, disponible a http://www.agenda21culture.net/sites/default/files/files/good_practices/seferihisar-def-spa.pdf [9] [Vist el 24/7/2017]

[x] Foro Internacional de Pueblos Indígenas sobre el Cambio Climático (2015), "Nuestras propuestas para los gobiernos", declaració, 27 de novembre de 2015. Disponible a https://static1.squarespace.com/static/5627862ce4b07be93cfb9461/t/5788e3339de4bb14b39cc6a0/1468588851910/Proposal+to+Governments_SP.pdf [10] [Vist el 24/7/2017]

[xi] CGLU (2015).

[xii] Societat Catalana de Biologia (2016), "Manifest per a la cultura científica i tecnològica", 13 de desembre de 2016. Disponible a http://taller.iec.cat/manifest_ciencies/adhesions.asp [11] [Vist el 24/7/2017]. Vegeu també Laura Paús (2017), "Ciències i lletres: la falsa divisió de la Cultura", post, disponible

a <http://espiant-dimonis.blogspot.com.es/2017/02/ciencies-i-lletres-la-falsa-divisio-de.html> [12] [Vist el 24/7/2017]

[xiii] IV Fòrum d'Autoritats Locals per a la Inclusió Social de Porto Alegre (2004), paràgraf 41

[xiv] CGLU (2015), acció 2j.

[xv] Arthur I. Miller (2012), "Fearless symmetries", *Times Higher Education*, 25.10.2012. Disponible a <https://www.timeshighereducation.com/news/fearless-symmetries/421555.article> [13] [Vist el 25/07/2017]

[xvi] Vegeu, entre d'altres, Jordi Fàbregas (coord.) (2017), *Deconstruyendo el Manifiesto maker*. Barcelona: Trànsit Projectes.

[xvii] Gino Dehullu (2017), "ARhus, una biblioteca se transforma en un centro abierto de conocimiento", bona pràctica de l'Agenda 21 de la cultura, disponible a http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/good_practices/roeselare-def-spa.pdf [14] [Vist el 25/7/2017]

[xviii] Stefan Pawel (2014), "Open Commons Linz (Dominio Público Abierto)", bona pràctica de l'Agenda 21 de la cultura, disponible a http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/good_practices/linz-spa.pdf [15] [Vist el 25/7/2017]

[xix] Isabelle Rotondaro (c. 2013), "La política cultural de Angers y la Agenda 21 de la cultura del territorio de Angers", bona pràctica de l'Agenda 21 de la cultura, disponible a http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/good_practices/angers_polcult_spa.pdf [16] [Vist el 25/7/2017]

[xx] Comissió de Cultura de CGLU (2017), "Cultura, cambio climático y desarrollo sostenible: Briefing", document en línia. Disponible a http://www.agenda21culture.net/sites/default/files/files/documents/es/culture-climatechange-sustainability_spa.pdf [17] [Vist el 25/7/2017]

[xxi] CGLU (2015), p. 28.

[xxii] Vegeu entre d'altres l'especial "Medicine and Creativity" de *The Lancet*, vol. 368 (2006); o l'informe de l'All-Party Parliamentary Group on Arts, Health and Wellbeing (2017), *Creative Health: The Arts for Health and Wellbeing*. Londres: APPG, disponible a <http://www.artshealthandwellbeing.org.uk/appg-inquiry/> [18] [Vist el 25/7/2017]

[xxiii] Elisabeth Lundgren i Fredrik Elg (2014), "El alma de Malmö", bona pràctica de l'Agenda 21 de la cultura, disponible a <http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/cities/content/malmo-spa.pdf> [19]; i Mariana Percovich (2017), "Centro cívico de cogestión cultural: *Sacude*", bona pràctica de l'Agenda 21 de la cultura, disponible a http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/good_practices/montevideo-def-spa.pdf [20] [Vistos el 25/7/2017]

Etiquetes: cultura i sostenibilitat

Etiquetes: desenvolupament territorial

Etiquetes: valor públic de la cultura

Etiquetes: governança cultural

- [21]

URL d'origen: <https://interaccio.diba.cat/blogs/2017/ciencia-cultura-agenda-21>

Enllaços:

[1] <https://interaccio.diba.cat/members/baltapj>

[2] http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/documents/multi/ag21c_ct.pdf

[3] http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/documents/es/zz_cultura4pilards_esp.pdf

[4] http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/L.1&Lang=S

[5] <http://www.culturaldevelopment.net.au/community/Downloads/HawkesJon%282001%29TheFourthPillarOfSustainability.pdf>

- [6] https://www.ietm.org/en/system/files/publications/ietm-art-for-the-planets-sake_jan2016.pdf
- [7] <http://www.wipo.int/tk/es/tk/index.html>
- [8] http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/documents/multi/c21_2015web_cat.pdf
- [9] http://www.agenda21culture.net/sites/default/files/files/good_practices/seferihisar-def-spa.pdf
- [10] https://static1.squarespace.com/static/5627862ce4b07be93cfb9461/t/5788e3339de4bb14b39cc6a0/1468588851910/Proposal+to+Governments_SP.pdf
- [11] http://taller.iec.cat/manifest_ciencies/adhesions.asp
- [12] <http://espiaant-dimonis.blogspot.com.es/2017/02/ciencies-i-lletres-la-falsa-divisio-de.html>
- [13] <https://www.timeshighereducation.com/news/fearless-symmetries/421555.article>
- [14] http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/good_practices/roeselare-def-spa.pdf
- [15] http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/good_practices/linz-spa.pdf
- [16] http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/good_practices/angers_polcult_spa.pdf
- [17] http://www.agenda21culture.net/sites/default/files/files/documents/es/culture-climatechange-sustainability_spa.pdf
- [18] <http://www.artshealthandwellbeing.org.uk/appg-inquiry/>
- [19] <http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/cities/content/malmo-spa.pdf>
- [20] http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/good_practices/montevideo-def-spa.pdf
- [21] <https://interaccio.diba.cat/node/7195>